

Pimeän katsomisesta

Pimeään katsominen on vaikeaa päivänvaloon sopeutuneille ihmissilmille. Pimeys vaatii hidasta katsomista. Ensinnäkin silmän täydellinen tottuminen pimeään vie kymmeniä minutteja ja silloinkaan näkeminen ei ole samanlaista kuin kirkkaassa valossa. Vaikka silmät tottuvat pimeyteen, niin näkökokemus on hatara, mikään ei ole tarkkaa eikä värillistä. Yksityiskohtat ovat hahmottomia. Hidas katsominen, keskittyminen pieniin valoisuuden eroihin auttaa erottamaan hieman enemmän. Kärsivällinen katsominen tuottaa tulosta, kun jokin yksityiskohta nousee hetkeksi esiin. Myös opettelu auttaa. Jos jaksaa katsoa pimeään, niin pienet visuaaliset vihjeet yhdistyvät ymmärrettäviksi kokonaisuuksiksi. Pimeään katsominen ei tuota nopeaa tietoa, vasta kun yksityiskohta on suostunut näkymään useamman kerran, niin sen olemassaolosta voi olla varma. Harva tarkastelee pimeyttä näin kärsivällisesti, jolloin se näyttäytyy vain mustuutena.

Luonnollisessa pimeässä pimeys kietoutuu ympärille kuin aine estäen ympäristön näkemisen. Pimeys on silmälle lähes materiaalista, vaikka muut aistit toimivat moitteettomasti. Täydellinen pimeys on kuitenkin harvinaista. Ulkoilmassa valonkajoon riittää, että valonlähde on jossain horisontin tällä puolen tai että taivas on kirkas, jolloin ilmahehku tuottaa vähäistä valoa, mikä mahdollistaa ympäristön hahmottamisen. Useimmiten täysin pimeässä erottaa taivaan ja maan, mutta pilvet, sumu ja sade voivat tehdä ulkoilmastakin säkkipimeää.

Täyden pimeyden lisäksi pimeyttä on kaamos, joka eteläisessä Suomessa on usein kitkuttamista märän asfaltin ja matalalla roikkuvien pilvien välissä. Kaupunkien ulkopuolella kaamos on harmaan sävyjä, mutta urbaaneilla alueilla sitä leimaa keinovalon ja varjojen vuorottelu. Silloin kohtaamme pimeää, joka piiloutuu keinovalon varjoihin. Tämä on nyky maailman tavallista pimeää.

Kaupunkipimeässä pimeyden näkeminen on vaikeaa. Se piiloutuu aina, joko jonkin taakse, puun tai rakennuksen varjoihin. Näyttää olevan tuolla joutomaalla, mutta sinne mennessä katoa pensaikkoon tai on taas takana, valojen ja katsoja välissä. Pimeyttä löytyy myös epämääräisistä nurkista, tunneleista ja aitojen takaa. Urbaani pimeä on erillistä. Sitä voi katsoa, mutta sinne ei pääse. Kun kuvittelee vihdoinkin pääsevänsä pimeimpään kolkkaan, niin seuraavissa varjoissa on vielä pimeämpää.

Tavallisen pimeän pystymme kuvittelemaan, vaikka sen löytäminen olisi vaikeaa. On kuitenkin pimeyksiä, joiden kuvittelu on mahdotonta. Tällaista pimeyttä on esimerkiksi olmin kokema pimeys kylmässä maanalaisessa joessa. Se on pimeyttä joka ei koskaan väisty ja jonka asukit ei tarvitse valoa missään elämänsä vaiheessa.

Suomessa ja muissa pohjoisissa yhteiskunnissa pimeys on aina rajannut elämisen ehtoja vuoden talvisella puoliskolla. Nykyinen tapamme poistaa pimeä keinovalolla on vain saanut meidät unohtamaan sen. Jatkuvassa valossa eläminen on heikentänyt kykyämme elää ”luonnollisen” pimeyden kanssa. Lisäksi suorasukainen keinovalon käyttö tuottaa usein vajavaista pimeyttä, jossa näkyvät sekä pimeyden että valon varjopuoleet.

Ilmastonmuutos muuttaa elinympäristöämme monin, osin yllättävin tavoin. Lämpenevään ilmakehään sitoutuu enemmän kosteutta, mikä lisää pilvisyyttä erityisesti talvisin. Samaan aikaan lumipeitteinen talvikausi lyhenee, mikä tekee pimeydestä yhä raskaampaa. Etelä-Suomessa päivänvaloa riittää keskitalvella vajaaksi kuudeksi tunniksi ja pienikin pilvisyyden lisäys muuttaa talvipäivän yöllisen synkeäksi.

Kehittyvä teknologia antaa mahdollisuuden lisätä valaistusta energiankulutuksen kasvamatta, mutta tämä ei ole kestävä ratkaisu jokavuotiseen pimeään kauteen. Minun perspektiivistäni mielenkiintoisempi lähtökohta on nauttia valottomasta ajasta etsimällä uudenlaisia esteettisiä näkökulmia ja vaihtelevaa kauneutta pimeydestä.

Pimeydestä otettujen valokuvien katsomisessa vertautuu jossain määrin pimeään kokemukseen. Valon määrässä mitattuna kokemani pimeydet poikkeavat toisistaan, mutta ihmisaisteille pimeä on yleisesti värittömämpi, moniasteisempi ja likinäköisempi kuin kameran algoritmi haluaisi. Minun pimeässäni on runsaasti harmaan sävyjä ja kaupunkialueilla usein natriumlamppujen oranssia. Silmän pupillin laajentuminen tekee pimeään tihrustajasta likinäköisen, minkä näkyminen olisi toivottavaa myös lopullisessa kuvassa. Tämän tavoittaminen kameran kautta on vaatinut kokeiluja ja aikaa. Alussa onnistuminen oli sattumanvaraista, mutta ajan myötä pääsin useimmiten lähelle kuvaa kokemuksestani.

Koska kamera voi valottaa kohdettaan huomattavasti pidempään kuin silmä saa pimeästä melko helposti näyttäviä kuvia. Kameran herkkyys on sekä siunaus että kirous. Herkkä kamera pystyy tallentamaan vähäisen valon hienoiset vaihtelut, mutta samalla se tallentaa aivan liikaa värillisyyttä ja korostaa kuva-alalle osuvia huippuvaloja kuin toivoisin. Minun tavoitteenani on ollut tallentaa pimeyttä mahdollisimman hyvin omaa kokemustani jäljentäen. Tämä on vaatinut tuhansia otoksia ja jatkuvaa kokeilua.

Tuloksena on näyttelyllinen kuvia, joiden katsominen on piinallisen hankalaa. Vaikka näkö on ainoa keino kuvien havaitsemiseen, se ei tunnu olevan riittävän tarkka vähäisten sävyjen erottamiseen taustan mustasta. Useimmiten kuvissa näkyy vain mustuutta ja lisäksi galleriatilan valot ja heijastumat haittaavat katsomista. Jos oikea katsomiskulma löytyy, niin mustuuden seasta erottuu hieman sävyjä ja muotoja, joiden tunnistaminen on vaikeaa kontekstin puuttuessa. Pinnistämällä katsominen ei tuota tulosta, vaan vasta rentoutuminen tai luovuttaminen tuo jonkun osan kuvasta näkyväksi ja kenties antaa käsityksen sen aiheesta.